

BUDUĆNOST GRAFIČKOG DIZAJNA I STRUKE GRAFIČKOG DIZAJNERA

Branka Hlevnjak

Visoka škola Agora u Zagrebu

Sažetak

U ovom radu razmatra se grafički dizajn, njegovo značenje, opseg i potrebitost, u odnosu na rastuću ulogu tehnologije. Rasprostranjenost grafičkog dizajna, njegovo dominantno prisustvo u vizualnim komunikacijama, oglašavanju, opremi publikacija i knjiga, u ambalaži i vizualnim identitetima, oblikovanju tržišnih komunikacija i industrijskoj proizvodnji, posebno na oblikovanju zaštitnih znakova, ne može se više tumačiti starim definicijama, niti prakticirati starim metodama rada, preuzetim iz 20. stoljeća. Grafički dizajner kao nositelj kreativnih rješenja u klasičnim materijalima gubi na značaju pred promotorima računalnih tehnologija druge dekade 21. stoljeća, i inovacijama koje svakodnevno otvaraju nove mogućnosti trodimenzionalnih aplikacija, iluzionističkih spektakla virtualne stvarnosti, optičkih provokacija i zaštitnih metodologija novih proširenih standarda. Promijenila se i percepcija naručitelja, koji se oslanja na metadizajn (polurješenja) ponuđena na internetu, što radikalno smanjuje potrebe za uslugama grafičkih dizajnera i stavlja pod upitnik samo zanimanje.

Ključne riječi: grafički dizajn, grafički dizajner, nove tehnologije, meta-dizajn, internet

Jesu li dizajneri suodgovorni za globalno zagađenje svijeta?

U više od 50 godina globalna produkcija plastične ambalaže raste. Godine 2013. proizvedeno je i odbačeno 299 miliona plastične ambalaže. Plastika je lagana, fleksibilna, čvrsta i otporna i relativno jeftina. To je razlog njezina sve intenzivnijeg korištenja za ambalažu. No, budući da je trajna, vrlo se sporo raspada, te odbačena nakon upotrebe intenzivno zagađuje jezera, rijeke, mora i oceane. Prema Worldwatch Institutu, globalna zagađenost usprkos nastojanjima da se zaustavi njezino širenje, raste. Fotografije i video snimke zaprepastavaju! Pritom zbog plastike ugibaju mnoge ptice, kornjače, ribe. Svake godine 8 milijuna metričkih tona nove odbačene plastike ulazi u ocean. To je otprilike kao 100 vreća plastike na svakom koraku duž obala kontinentata cijelog svijeta!

Jesu li dizajneri suodgovorni za globalno zagađenje svijeta? Dobrim dijelom jesu, budući da su u prilici sugerirati korištenje brzorazgradive plastike, jednako kao i povratak na ambalažiranje s povratnom staklenom ambalažom, vraćanje na čekere, mrežice, platnene torbe. Dizajner bira vrstu ambalaže i materijal, količinu slojeva u opremi proizvoda. Ekološka osvještenost proizvođača i potrošača uravnotežuje se u postupcima dizajnera. Dizajner je dio tima koji odlučuje o proizvodu i suradnik marketinške ekipe savjetnika.

Krichim, Boat in plastic, April 25, 2009. Photo: Dimitar Dilkoff

No, koliki je udio grafičkog dizajna u zagađenju okoline nije tema ovog napisa. Pitanje se odnosi na adekvatnost naziva grafički dizajn, odnosno grafički dizajner. Može li se ta uska specijalizacija prepoznati u radikalnim promjenama koje je donijela nova tehnologija i nove metode apliciranja grafičkih i likovnih rješenja na različite materijale, u eri brendiranja proizvoda i zahtjevnih načina njihovih promocija?

Primjenjena umjetnost i oblikovanje

Osvrnemo li se unazad u povijest oblikovanja kada se na grafički dizajn gledalo kao na PRIMIJENJENU GRAFIKU /PRIMIENJENU UMJETNOST, uočiti ćemo ovisnost dizajna o tehnologijama i promjenama koje su se reflektirale u praksi. Tek je litografija u boji krajem 19. stoljeća, a prije uvođenja pojma dizajnera u industrijsku proizvodnju (to se zbilo 1905. s Hermanom Muthesiusom i Peterom Behrensom u Njemačkoj), unaprijedila plakat, kao novu vrstu oglašavanja, a slikar Toulouse Lautrec je svojim ilustracijama i ukupnim rješenjima uz brojne naručitelje stekao istodobno i kolekcionare, svjesne ljepote i unikatnosti njegovih plakata. Njemu će se pridružiti nova mlada ekipa umjetnika secesionista, koji su bavili, ne samo slikom-ilustracijom, nego i tipografijom, stvorivši specifičan secesijski način pisanja. Stil 1900. imat će svoj preporod (rival) šezdesetih godina 20. stoljeća pojavom letraseta. Primjenjena grafika ili primijenjena umjetnost bio je termin koji je objašnjavao cjelokupan umjetnikov angažman oko likovnog i grafičkog rješenja plakata, oglasa, zaštitnih znakova, vizualnog identiteta godišnjaka, brošura, publikacija i slično. Taj je angažman zahtjevao cjelokupnog autora koji je znao konstruirati slova, kolažirati podloge, ilustrirati zadani motiv i komponirati likovno rješenje prema zadatku. Od pedesetih godina 20. stoljeća na ovamo, u Hrvatskoj, takav je cjeloviti autor bio Ivica Bednjanec, koji je radio u Chromosu nakon Milana Vulpea, Žarko Beker, Vlasta Jarnjak koja je od 1964.-1989. crtala za modne časopise obuće (Styl, Košuta, Koža i obuća), Alfred Pal vrhunski majstor za oblikovanje knjiga, koji je u biblioteke uveo identitete, prepoznatljive i standardizirane omote, te koji je za primijenjenu grafiku nagrađivan najvišim nagradama. Svi autori koji su tada stvarali trebali su biti slikari-ilustratori, konstruktori fontova, grafički i likovni urednici, višestruki autori svog dizajna.

Ivica Bednjanec, dizajn za Chromos

Oblikovanje vizualnih komunikacija uz pojavu računala

Jedna od najutjecajnijih skupina umjetnika koja je djelovala pod imenom Exat 51, u svom je Manifestu 1951. objavila, među inim da ne vidi razliku između primijenjene umjetnosti (grafike) i umjetnosti (lijepe). Afirmirala je pojam dizajna, odnosno oblikovanja. Iako su Exatovci težili total dizajnu ili Gesamtkunstwerku, institucije i kritika razdvajale su grafički dizajn od produkt dizajna. U časopisu Bit International, Zagreb. 1969. Tomas Maldonado, docent i rektor Ulmske dizajnerske škole koja je bila nasljednica Bauhauusa, piše da je grafički dizajn odnosno grafički dizajner izgubio smisao jer on mora biti uključen u DIZAJN OKOLINE I DIZAJN PONAŠANJA. Objedinjujući ove dvije grupe zadatka nastaje naziv VIZUALNE KOMUNIKACIJE. Grafički dizajner zadobio je već tada zadatke dizajnera vizualnih komunikacija i Maldonado se zalaže da se ukinu katedre (dualne) podjela dizajna. To je doba kada računalo ulazi u

područje dizajna i mijenja metode rada i likovnost po sebi. Apstrakcija dobiva značajno mjesto u dizajnu. Maldonado također upozorava na ekološke i na njihov trezveni i razlošan pogled na svjetske probleme okoline, te smatra da je suradnja dizajnera i ekologa nužna.

Prva četiri borta kompjutera 1962. s tendencijom prema minimaliziranju

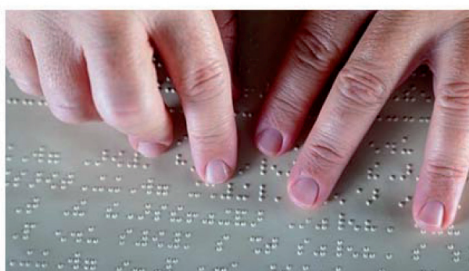

Ivan Picelj, plakat, 1963.

Dizajn za stvarni svijet - ekološka i socijalna osvještenost

Godine 1971. Victor Papanek knjigom Dizajn za stvarni svijet uzdrmao je dizajnere i podijelio ih na za i protiv novog pristupa dizajnerskim problemima i edukaciji dizajnera. Osudio je američki STYLING, namjerno zastarijevanje dizajna modom. Dizajn za stvarni svijet temeljio se na ekološkoj i sociološkoj osvještenosti, uključujući treći siromašni svijet kao i invalidne i hendikepirane ljude i ljude s posebnim potrebama. Govoriti o dizajnu vizualnih komunikacija u tom kontekstu, značilo je izostaviti posebne dizajnerske zadatke, primjerice za potrebe slijepih.

BRAJEVO PISMO ZA SLIJEPE

Ignorirajući Papaneka i njegov prošireni program kojim se dizajneri mogu i trebaju baviti, krovna udruga grafičkih dizajnera ICOGRADA, braneći svoju poziciju zastupanja specifične grane dizajna, tj. grafički dizajn, u Manifestu u Seoulu 2000. priznaje goleme tehnološke i alatne promjene koje su zahvatile dizajnere, kao i nagomilane probleme nastale hiper-proizvodnjom, to jest globalno zagađenje odbačenom ambalažom. Manifest odbacuje termin grafički dizajn kao zastarjeo i mijenja ga za DIZAJN VIZUALNIH KOMUNIKACIJA. Ovaj Manifest postaje službeni dokumenat na koji se poziva struka, a prevela ga je na hrvatski Sanja Rocco, koja je tada bila Vice President ICOGRADE, kao dizajnerica i članica ULUPUH-a. Evo kako je u Manifestu 2000. definiran dizajner:

„Dizajner (vizualnih) komunikacija je profesionalac koji doprinosi oblikovanju (vizualnog) krajolika neke kulture. Usredotočuje se na generiranje potreba za zajednicu korisnika, ne samo odgovarajući na njihove interese, već nudeći konzervativna ili inovativna rješenja kao primjerena. Spreman je na suradnju u rješavanju problema i istražuje nove mogućnosti uz uvažavanje sistematske kritike njegova rada.

Stručnjak je za koncipiranje i artikuliranje ideja u opipljiva iskustva čiji se pristup temelji na simbiotskom ponašanju, te poštuje različitost u kontekstu okruženja i kulture ne naglašavajući razlike, već prepoznajući zajednički temelj. On snosi pojedinačnu odgovornost za etiku, izbjegavajući zlo, računajući na posljedice dizajnerskog djelovanja na čovječanstvo, prirodu, tehnologiju i kulturu." Izbacivanjem riječi vizualno, definicija dizajnera iz ovog manifesta pokrila bi i prošireno polje djelovanja dizajnera i za specifične (posebne) potrebe, to jest polje UNIVERZALNOG DIZAJNA.

Postmoderni kaos

Pogledamo li najnovija likovna rješenja uvjerit ćemo se da su dizajneri danas ušli u područje istraživanja vidljivog i nevidljivog, poigravajući se rebusno, arheološki, duhovito, ali i zaštitarski, eksperimentalno i na svaki način inovativno ili ludički u proširena područja djelovanja. Boris Ljubičić kleše Novu Bašćansku ploču nepotpunim slovima, „oštećenu“ od ubrzane povijesti, nastup Marka Tadića na Venecijanskom bijenalu 2017. najavljen je plakatskim-rebusom, dok Ivana i Jana Žiljak istražuju blisko infrared područje za aplikacije u dizajnu. Dvoslike na istom prostoru bliskog Infrareda otvaraju nove mogućnosti oblikovanja. Gradovi su pretrpani golemim oglasima ali i grafitima i street artom, koji unosi iluzionizam / varku/ na fasade i podove, u parkove i u zrak. U okolišu vlada vizualno zagađenje.

Milijoni amatera bave se grafičkim (2 D) i produkt (tri D) dizajnom. Oni su produžena ruka novih jeftinih pisača/rezača, i drugih alata i polufabrikata, meta dizajna koji im je ponuđen na društvenim mrežama uz tutorijale i besplatno skidanje aplikacija. Broj naručitelja profesionalnih usluga stoga je vidno smanjen. Praksa pokazuje potpuno labave granice između tehnoloških i medijskih alata i načina njihove primjene, visoku razinu zahtjeva bilo u spektakularnim promocijama brendova, bilo u odgovornim aplikacijama ekološki prihvatljivih rješenja, te se profesionalne dizajnerice, ne može, i ne treba, više dijeliti posvojnim pridjevima na vrste prema izvedbenim medijima (grafika/produkt). Profesionalni dizajner danas je široko orijentiran i kao takav dosegao je, visoku društvenu odgovornost.

Zaključak

Postmoderna destruktivnost, dekomponiranje, fragmentiranje, preslojavanje, preklapanje, scenografija katastrofa i horora i slično, donijeli su KAOS u oblikovanje. Istom metodom dizajneri svjesno ruše ideju komunikacije, stvarajući NEKOMUNIKATIVNE oblike, zbrku i nečitkost, izazivaju namjerne komunikacijske šumove, čime odbacuju i posljednji ograničavajući epitet dizajna. Dizajneri ostaju DIZAJNERI. Stasali uz industrijsku i masovnu proizvodnju, njome definirani, suodgovorni su za rastuću zagađenost svijeta. Leži li na njima, u sinergiji s društvenim faktorima, zadatak da spriječe čovječanstvo da se ne uguši u vlastitom smeću? Ili je to nova utopija o svemoći dizajna?

Boris Ljubičić Nova bašćanska ploča, 1992.

